

Raportti vuonna 2013 myönnetyn apurahan käytöstä

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: määrittely, kokemus ja ilmitulo suomalaisessa aineistossa

Väitöskirjatyöntekijä: Aino Juusola, PsM, Åbo Akademi

Ohjaajat: PsT Julia Korkman, Prof. Pekka Santtila, Åbo Akademi

Määrä: 21 000 euroa

Apurahan käyttötarkoitus:

Vuoden apuraha Alli Paasikiven säätiöltä on mahdollistanut Juusolan väitöskirjatyöskentelyn etenemisen, jonka aiheena on lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (LSH) määrittely, kokemus ja ilmitulo suomalaisessa aineistossa. Tutkimus on edennyt käytännön syistä hieman aikataulusta jäljessä, joten kyseessä on väliraportti. Tutkimuksen tuloksia tullaan tarkentamaan säätiölle vuoden 2014 lopussa.

Väitöskirjatutkimuksen tarkoituksena on ensisijaisesti kartoittaa, kuinka suomalaiset määrittelevät LSH:n ts. mitä he kokevat sen kattavan. Kiinnostuksena on heijastella tuloksien yhteneväisyyttä voimassa olevan lainsäädännön kanssa. Tutkimuksen toisena tarkoituksena on selvittää suomalaisten uskomuksia LSH:n ja pedofilian esiintyvyydestä ja niiden yhteydestä vastaajien taustatekijöihin. Aihtetta ei ole aikaisemmin tutkittu. Tutkimuksen kolmas tavoite on tutkia mahdollisia asenteellisia eroja liittyen seksuaalisuuteen ja alastomuuteen Suomessa sekä näiden yhteyttä hyväksikäytön uskomuksiin, kokemuksiin, ilmituloon ja implisiittisiin assosiaatioihin seksuaalisuuden, alastomuuden ja lapsien välillä. Lisäksi saadaan tietoa siitä, mitkä kasvatukseen ja asenteisiin liittyvät tekijät mahdollisesti altistavat hyväksikäytölle, mikä on niin ikään vähemmän tutkittu aihepiiri. Vastauksia analysoidaan myös vastaajan kulttuuri- ja muita taustatietoja vasten. Lisäksi tutkimus kartoittaa retrospektiivisesti vastaajan kokemuksia alastomuudesta, seksuaalisuudesta lapsuudessa ja miten vastaaja on nämä kokenut.

Tutkimuksen eteneminen ja aikataulu:

Elokuu 2013	Taustakirjallisuuteen ja tutkimuksiin perehtyminen IAT-testin ja kyselylomakkeen viimeistely IAT-testin (lapsi/aikuinen, alaston/ei-alaston) kuvien saaminen yhteistyötaholta ja kuvien valikointi
Syyskuu- Lokakuu 2013	Kyselylomakkeen ja IAT-testin kääntäminen englanniksi Åbo Akademin Eettisen lautakunnan luvan hakeminen IAT-testin sanalistojen pilotointi
Joulukuu 2013	Kyselylomakkeen ja IAT-testin kääntäminen ruotsiksi Åbo Akademin Eettisen lautakunnan lupahakemuksen täydentäminen IAT-testin sanalistojen viimeistely pilotoinnin pohjalta
Tammikuu- Helmikuu 2014	Åbo Akademin Eettisen lautakunnan luvan saaminen tutkimukselle IAT-testin internetpohjaisten versioiden laatiminen
Maaliskuu- Huhtikuu 2014	Kyselylomakkeen internetpohjaisten versioiden laatiminen IAT-testin ja kyselylomakkeiden internetpohjaisten versioiden yhdistäminen Lapsiuhriaineiston analysointi

- Toukokuu 2014** Lapsiuhriaineiston analysointi
- Kesäkuu 2014** Lapsiuhriaineiston tulosten esittely kansainvälisessä oikeuspsykologian alan (European Association of Psychology and Law) kongressissa Pietarissa
Kyselylomakkeen ja IAT-testin internetversioiden pilotointi
- Heinäkuu-
Elokuu 2014** Kyselylomakkeen ja IAT-testin internetversioiden pilotointi
Lapsiuhriaineiston tulosten esittely valtakunnallisessa Psykologia-
kongressissa Joensuussa

Apurahan käyttö sekä tutkimustulokset:

Osana väitöskirjatutkimusta Juusola on analysoinut Poliisiammattikorkeakoulun ja Nuorisotutkimusseuran yhteistyönä kerättyä aineistoa. Lapsiuhritutkimuksena tunnettu tutkimus toteutettiin syksyllä 2013 kyselynä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille lapsille. Kyselyyn vastasi 11 364 lasta ympäri Suomea, ja kyseessä on edustava otos koko maan suomen- ja ruotsinkielisistä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista. Vastausprosentti oli 75%. Kyselylomake sisälsi sosiodemografisia tekijöitä sekä kysymyksiä liittyen kokemuksiin psyykkisestä, fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta. Juusolalla oli mahdollista vaikuttaa osaan esitettävistä taustakysymyksistä. Juusola on kartoittanut aineiston perusteella riskitekijöitä seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutumiselle. Verrattuna aikaisempiin kansainvälisiin julkaisuihin Lapsiuhritutkimuksen aineiston etuna on se, että sen avulla saadaan tietoa myös niistä tapauksista, jotka eivät ole menneet viranomaisten tietoon. Lisäksi kyseessä ei ole retrospektiivinen tutkimus, jonka heikkoutena on muistikuvien heikkeneminen tai vääristyminen. Nuoriin suunnatun kyselyn voidaan katsoa heijastelevan luotettavasti ajankohtaista tilannetta.

Kuudesluokkalaisista (N=5850) tytöistä 0,8% ja pojista 0,3% raportoi kokeneensa seksuaalista hyväksikäyttöä tekohetkellä vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön taholta. Yhdeksäsluokkalaisista (N=4825) tytöistä niin ikään 6,8% ja pojista 1,1% raportoi kokeneensa seksuaalista hyväksikäyttöä. Hyväksikäyttöä esiintyi aikaisempien tutkimusten (esim. Laaksonen et al., 2011) kanssa yhtenevästi enemmän vanhemmassa ikäryhmässä sekä tyttöjen keskuudessa.

Selkeimmiksi riskitekijöiksi hyväksikäytön uhriksi joutumiselle nousevat nuoren alkoholin ja muiden päihteiden käyttö sekä fyysinen pahoinpitely niin perheenjäsenen kuin ulkopuolisen tekijän taholta. Tulokset olivat merkitseviä tarkasteltaessa sekä ikäryhmiä että sukupuolia erikseen. Nuoren elämäntavat ja muu riskikäyttäytyminen näyttäytyivät erittäin suurina riskitekijöinä erityisesti nuoremmissa ikäryhmässä (12—13-vuotiaat) sekä pojilla. Myös muihin perheenjäseniin kohdistuva väkivalta lisäsi riskiä seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutumiselle. Tulos oli merkitseviä tarkasteltaessa sekä ikäryhmiä että sukupuolia erikseen. Niin ikään myös perheen elämäntavoilla on merkitystä: nuoret, jotka raportoivat kokeneensa hyväksikäyttöä olivat todennäköisemmin nähneet vanhempansa humalassa kerran tai useamman kerran kuukaudessa kuluneen vuoden aikana. Perheeseen liittyvistä tekijöistä merkittävin suojaava tekijä oli biologisen äidin läsnäolo, kun taas riskitekijäksi nousi äitipuolen läsnäolo. Uhriksi joutumisen riskiä lisäsi myös se, mikäli nuori oli vastaushetkellä tai oli aikaisemmin ollut sijoitettuna. Vanhempien työllisyystilanteella ei ollut merkitystä uhriutumislle; äidin työssä käyminen nousi suojaavaksi tekijäksi vain tyttöjen kohdalla.

Keskeisenä suojaavana tekijänä voidaan myös pitää sitä, miten nuori kokee voivansa puhua asioistaan perheessään. Tulos oli merkitsevä tarkasteltaessa ikäryhmiä ja sukupuolta erikseen. Mikäli nuori koki, ettei hän voinut puhua asioistaan perheessä, uhriksi joutumisen riski kasvoi jopa

16-kertaiseksi. Mikäli nuori raportoi kokeneensa hyväksikäyttöä oli myös todennäköisempää, ettei hänen vanhempansa tienneet missä ja kenen kanssa nuori vietti vapaa aikaansa. Suojaaviksi tekijäksi nousi myös illallisen syöminen yhdessä perheen kanssa. Kavereiden merkitys keskustelukumppanina ei noussut merkitseväksi suojaavaksi tekijäksi.

Tuloksia riski- ja suojaavista tekijöistä Juusola on esittänyt kansainvälisessä oikeuspsykologian alan kongressissa Pietarissa (European Association of Psychology and Law) kesäkuussa 2014 sekä valtakunnallisessa Psykologia-kongressissa Joensuussa elokuussa 2014. Tulokset antavat merkittävää tietoa siitä, mihin suunnata interventioita hyväksikäytön ennaltaehkäisemiseksi. Lisäksi niiden voidaan katsoa tukevan poliisin ja muiden viranomaisten päätöksentekoa pohdittaessa rikoksen todennäköisyyttä.

Lisäksi apuraha on mahdollistanut Juusolalle (yhteistyössä PsT Julia Korkmanin kanssa) kyselytutkimuksen ja implisiittisiä assosiaatioita tutkivan IAT-testin laatimisen, niiden pilotoinnin sekä lisäksi syksyllä 2014 alkavan aineiston keruun. Testit ovat käännetty apurahakauden aikana englanniksi ja ruotsiksi ja mahdollistavat näin kansainvälisen vertailuaineiston keruun aloittamisen syksyllä 2014. Apurahakauden aikana IAT-testin sanalistat on kertaalleen pilotoitu (N=15) ja tulosten perusteella tarkennettu sanojen jakautumista kategorioiden lapsi—aikuisen ja seksi—ei-seksi alle ja sanojen määrää on karsittu. Varsinaisten internetpohjaisten testien pilotoinnin otos on koostunut Åbo Akademiin psykologian opiskelijoista. Tutkimuksen kohteena oleva otos tulee rakentumaan puolestaan yliopisto-opiskelijoista eri sosiaalisista ja koulutuksellisista lähtökohdista. Näin kerätyllä aineistolla mahdollistetaan kansainvälisen vertailuaineiston saatavuus.

Kyselylomakkeen ja IAT-testin jakamiseen haettiin lupa Åbo Akademiin Eettiseltä lautakunnalta. Eettisen lautakunnan luvan saaminen työllisti Juusolaa, sillä lautakunta pyysi Juusolalta korjauksia hakemukseen ja varmisti arasta aiheesta johtuen, että vastauksien salassapito ja anonyymisyys voidaan taata niin pilottivaiheessa, julkaisuissa kuin mahdollisissa vastaajien yhteydenotoissa. Luvan viivästyminen siirsi kyseisten testien pilotointia ja aineiston keruun aloittamista.

Jatkosuunnitelma:

Juusola työstää parhaillaan Lapsiuhritutkimuksen tuloksista artikkelia, joka tullaan julkaisemaan kansainvälisessä vertaisarvioituissa julkaisuissa. Tuloksia tullaan vielä tarkastelemaan tarkemmin eri hyväksikäyttömuotojen osalta sekä sen osalta, pitikö nuori itse tilannetta hyväksikäyttönä. Lapsiuhritutkimuksesta julkaistun raportin mukaan (M. Fagerlund et al., 2014) valtaosa sekä tytöistä että pojista koki, että seksuaalikokemus aikuisen kanssa ei ollut hyväksikäyttöä. Nämä tapaukset ovat tyypillisesti seurustelusuhteita, joissa nuorten välinen ikäero on suuri. Nuoremman osapuolen suostumus seksuaalisuhteeseen ei tosin välttämättä ole ratkaisevaa kun esim. juridisesti arvioidaan, onko kyse lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vai ei.

Syksyllä 2014 aloitetaan kyselomakkeen ja IAT-testin aineiston keruu ja talvella 2014 saadun aineiston analyysi, josta on tavoitteena kevään-kesän 2015 aikana laatia kaksi kansainvälistä julkaisua Juusolan väitöskirjatutkimuksen loppuun saattamiseksi. Mukana kirjoittamassa on aiheesta opinnäytetyötään tekevä psykologian opiskelija Turun yliopistosta (aiheena IAT-menetelmän käyttö asennetutkimuksessa), jonka ohjaukseen Juusola on osallistunut. Ensimmäinen julkaisu käsittelee vastaajan seksuaalikasvatusta, kokemuksia alastomuudesta ja seksuaalisuudesta lapsuudessa, miten vastaaja on nämä kokenut ja näiden yhteyttä hyväksikäytön kohteeksi joutumiselle. Toinen artikkeli käsittelee seksuaaliskasvatuksen ja asenteiden yhteyttä implisiittisiin assosiaatioihin seksuaalisuuden, alastomuuden ja lapsien välillä.

Viitteet

Fagerlund M., Peltola M., Kääriäinen J., Ellonen N. & Sariola H. (2014). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: Lapsiuhritutkimuksen tuloksia, *Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110*.

Laaksonen, T., Sariola, H., Johansson, A., Jern, P., Varjonen, M., von der Pahlen, B., Sandnabba N. Kenneth, & Santtila, P. (2011). Changes in the prevalence of child sexual abuse, its risk factors, and their association as function of age cohort in a Finnish population sample. *Child Abuse & Neglect*. doi:10.1016/j.chiabu.2011.03.004.